

Моя профессиональная
карьера

ISSN

INTERNATIONAL
STANDARD
SERIAL
NUMBER

ISSN

2782-4365

Проверить
номер:

Научно-образовательный электронный журнал

ОБРАЗОВАНИЕ И НАУКА В XXI ВЕКЕ

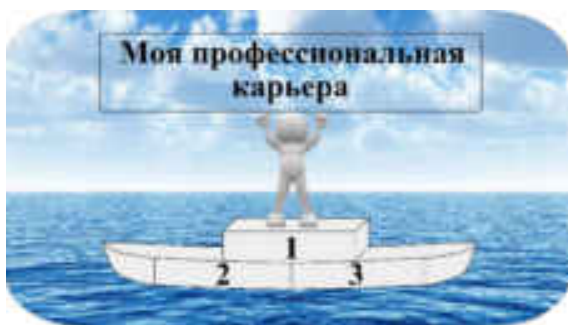
Выпуск №72-2 (том 1)
(март, 2026)

НАУЧНАЯ ЭЛЕКТРОННАЯ
БИБЛИОТЕКА
LIBRARY.RU

Периодичность выпуска: 1 раз в неделю

Сайт: mpcareer.ru/oinv21veke. Почта: obrmpcareer@mail.ru

Международный научно-образовательный
электронный журнал
«ОБРАЗОВАНИЕ И НАУКА В XXI ВЕКЕ»

ISSN 2782-4365

УДК 37

ББК 94

**Международный научно-образовательный электронный журнал
«ОБРАЗОВАНИЕ И НАУКА В XXI ВЕКЕ». Выпуск №72-2 (том 1) (март,
2026). Дата выхода в свет: 16.03.2026.**

Журнал объединяет авторов на территории стран СНГ и помогает обмениваться передовыми научно-образовательными исследованиями.

Содержит научные работы отечественных и зарубежных авторов по экономическим, техническим, философским, юридическим и другим наукам.

Миссия научно-образовательного электронного журнала «ОБРАЗОВАНИЕ И НАУКА В XXI ВЕКЕ» состоит в поддержке интереса читателей к оригинальным исследованиям и инновационным подходам в различных тематических направлениях, которые способствуют распространению лучшей отечественной и зарубежной практики в интернет пространстве.

Целевая аудитория журнала охватывает работников сферы науки и образования (педагоги, учителя, ученые, преподаватели, научные сотрудники, бакалавры, магистранты, аспиранты).

Материалы публикуются в авторской редакции. За соблюдение законов об интеллектуальной собственности и за содержание работ ответственность несут авторы работ. Мнение редакции может не совпадать с мнением авторов научных работ. При использовании и заимствовании материалов ссылка на издание обязательна.

© ООО «МОЯ ПРОФЕССИОНАЛЬНАЯ КАРЬЕРА»

© Коллектив авторов

СОДЕРЖАНИЕ

Название научной статьи, ФИО авторов	Номер страницы
Шекер Тангрыгулиевна Балышова TÜRKMENISTANYŇ HALK MASLAHATYNYŇ TARYHY KÖKLERI: XVII-XIX ASYRLARYŇ ÇEŞMELERINE ESASLANYP	6
Ahmadaliyeva Aziza Olimjon qizi TASVIRIY SAN'ATDA RANGLARNING PSIXOLOGIK TA'SIRI VA BADIY IFODA IMKONIYATLARI	12
Мухаммедова Джерен, Астанакулиев Атаджан ПРОГНОЗИРОВАНИЕ ОБВОДНЕНИЯ НЕФТЯНЫХ СКВАЖИН НА ОСНОВЕ АНАЛИЗА ПРОИЗВОДСТВЕННЫХ ДАННЫХ	20
Аманов Мекан ОПТИМИЗАЦИЯ РЕЖИМОВ РАБОТЫ ДОБЫВАЮЩИХ НЕФТЯНЫХ СКВАЖИН НА ОСНОВЕ АНАЛИЗА ДИНАМИКИ ПЛАСТОВОГО ДАВЛЕНИЯ	26
Mamayusufov Aslbek Utkir o'g'li RANGTASVIRDA TOG' MANZARASINI TASVIRLASH USULLARI	31
Оразнепесова Мая Адыловна, Абдылсамадова Гюль ПРИМЕНЕНИЕ ЦИФРОВЫХ ДВОЙНИКОВ ДЛЯ ПОВЫШЕНИЯ ЭФФЕКТИВНОСТИ РАЗРАБОТКИ НЕФТЯНЫХ И ГАЗОВЫХ МЕСТОРОЖДЕНИЙ	38
Абдухакимова Мафтуна Абдурашид кизи ВЛИЯНИЕ ЦВЕТОВ НА ЧЕЛОВЕКА В ИЗОБРАЗИТЕЛЬНОМ ИСКУССТВЕ	44
Алекперова Арзу Адамовна МУЛЬТИМОДАЛЬНОЕ ОБУЧЕНИЕ КАК СРЕДСТВО ПОВЫШЕНИЯ ПОЗНАВАТЕЛЬНОГО ИНТЕРЕСА НА УРОКАХ ИСТОРИИ	51
Аманназаров Довлет, Гарягдыев Ильмурат АНАЛИЗ УПРАВЛЕНИЯ ФИНАНСОВЫМИ РЕСУРСАМИ ПРЕДПРИЯТИЯ	56
Солтанова Дженнет, Сопыев Эзиз УЧЕТ И АНАЛИЗ ПРИВЛЕЧЕННЫХ ВКЛАДОВ В БАНКЕ: ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГИЧЕСКИЙ И ИННОВАЦИОННЫЙ АСПЕКТЫ	62

ФИО автора(-ов): Шекер Тангрыгулиевна Балышова,

преподаватель кафедры Государственного и

международного права Академии

Государственной службы

при Президенте Туркменистана

Название публикации: «TÜRKMENISTANYŇ HALK MASLAHATYNYŇ TARYHY KÖKLERI: XVII-XIX ASYRLARYŇ ÇEŞMELERINE ESASLANYP»

***Аннотация:** Türkmen halkynyň durmuşynda halk wekilçilikli edara Gadymy döwletlerde döräp, Halk ýygnagy, Ýaşulylar maslahaty, Geňeş we Maslahat ýaly atlandyrylypdyr. Türkmen topragyny gorap saklamak, il-halkyň asuda, abadan ýaşamagy üçin zerur şertleri döretmek ugrunda geçmiş pederlerimiziň jemgyýeti adalatly dolandyrmakda döwriň öňe süren talaplaryny nazara almak bilen saýlap alan ýol-ýörelgelerini düýpli öwrenmegiň ähmiýeti örän uludyr. Bu bolsa, halkyň demokratik däp-dessurlaryny, milli demokratiýanyň gözbaşlaryny içgin öwrenmegiň zerurlygyny ýüze çykaryar.*

Ol Maslahatlaryň hem jemagat, hem tire-taýpa agzalaryndan ybarat bolan çylşyrymly düzümi bolup, olar köpbasgançakly. Maslahatlaryň – Geňeşleriň üç derejesi: 1. Ähli taýpalaryň birleşmeginde geçirilen Umumtaýpa Geňeşi (Oazus derejesinde); 2. Bir tiräniň wekilleriniň gatnaşan Tire-taýpa Geňeşi; 3. Bir obanyň çäginde geçirilen Oba-jemagat Geňeşi bilen jemagat dolandyrylypdyr.

Türkmenleriň durmuşyda demokratik häsiýetli häkimiýet ulgamy taryhyň dürli döwürlerinde kämilleşdirilip, wekilçilikli demokratik Institut derejesine ýetirildi diýip aýtmaga doly esas bar.

Türkmenistan döwletimiz hem, türkmen halkymyz hem dünýäde giňden tanalýan ýurtdyr, gadymy millettir. Bu günki nesiller geçmişde türkmeniň jemgyýeti dolandyryş ýollaryny – halk häkimiýetlilikiniň gadymy däplerini, döwlet gurmak we

dolandyrys tejribelerini, gazanan üstünliklerini giňişleýin bilmelidiris. Türkmen halkynyň durmuşynda halk wekilçilikli edara Gadymy döwletlerde döräp, Halk ýygyny, Ýaşulylar maslahaty, Geňes we Maslahat ýaly atlandyrylypdyr.

Türkmen topragyny gorap saklamak, il-halkyň asuda, abadan ýaşamagy üçin zerur şertleri döretmek ugrunda geçmiş pederlerimiziň jemgyýeti adalatly dolandyrmakda döwrüň öňe süren talaplaryny nazara almak bilen saýlap alan ýol-ýörelgelerini düýpli öwrenmegiň ähmiýeti örän uludyr. Bu bolsa, halkyň demokratik döp-dessurlaryny, milli demokratiýanyň gözbaşlaryny içgin öwrenmegiň zerurlygyny ýüze çykarýar.

Geçmişde döredilen türkmen döwletleriniň taryhyna ser salanyňda, olarda kämil döwlet gurluşynyň bolandygyny görmek bolýar. Türkmenistanda wekilçilikli demokratik institutyň – Halk Maslahatynyň taryhy ýoly geçmişde bolup geçen “Maslahat”, “Geňes” ýagny, wekilçilikli gurama bilen berk baglanyşyklydyr we onuň jemgyýeti dolandyrmakdaky orny örän özboluşlydyr.

Bu özboluşly dolandyrys edarasy – jemgyýetçilik Guramasy bolupdyr. XVII-XIX asyrlaryň ylmy, syýasy-jemgyýetçilik, ylmy-publisistik, harby-taryhy, usuly we edebi-çeper edebiýatlarda beýan edilşine görä, ynsanperwerligi, adalatlylygy, parahatsöýüjiligi we milli-halk demokratiýasyny durmuş ýörelgesine öwren türkmen halkynyň taryhynyň şol döwürlerinde tarybalizm ýörelgelerine esaslanan “ýaşulular maslahaty”, “geňes”, “gurultaý”, “maslahat” diýlip atlandyrylan özboluşly, örän ähmiýetli wekilçilikli institutlar hereket edipdir. Bu ulgam taryhymyzyň has irki döwürlerinde ýüze çykyp, asyrlaryň synagyndan geçip, biziň günlerimize çenli gelip ýetipdir.

Taryhy-medeni sözlikde “geňes”: **Geňes** – ýaşulularyň, serdarlaryň we dini adamlaryň gatnaşýan, türkmenlerde wajyp hojalyk we syýasy meseleleri çözmek zerurlygy ýüze çykanda çagyrylýan Ýaşulularyň wekilçilikli geňesi, edarasydyr – diýen düşündiriş berilýär.

Şol taryhy edebiýatda: **Maslahat** – özüniň mazmuny boýunça Geňesi ýatladýan ýaşulularyň, serdarlaryň we dini wekilleriniň gatnaşýan, wajyp ykdysady, syýasy we harby meseleler maslahatlaşylyan ýaşulularyň Ýygyny - diýlip beýan edilýär.

Emma, Türkmen Söwet Ensilopediýasynda, Geňeş (Maslahat) - Oktýabr rewolýusiýasyndan öň Ahal we Mary sebitlerinde ýaşan türkmenleriň arasynda adatdan daşary ýagdaý döwrän mahaly in wajyp meseleleri çözmek maksady bilen ýörite çagyrylan maslahat – Geňeş köplenç hanlaryň, kethudalaryň, tire aksakgallarynyň we ruhanylaryň gatnaşmaklarynda geçirilipdir... – diýip düşündirilýär. Geňeş (Maslahat) diňe Ahal we Mary sebitlerinde däl-de umuman Türkmenleriň dolandyryş ulgamynda esasy orna eýe bolupdyr.

“Geňeş”, “Maslahat” adalgasynda getirilen düşünjelerden görnüşi ýaly, milli türkmen demokratiýasynyň asylyly däpleri, ozaly bilen, halk wekilleriniň ýygnaýynda ýüze çykypdyr. Maslahatlara gadymdan gelýän ýol-ýörelgelere belet ýaşuly nesiller, tire-taýpa serdarlary, han-begler, din wekilleri (işanlar we beýlekiler) hem-de jemgyýetde sylag-hormatly adamlar gatnaşypdyrlar. Çünki, olarda islendik ýagdaýda ýüze çykan meseläniň göwnejaý çözgüdini tapmaga pähim-parasat, tejribe ýeterlik bolupdyr.

Abulgazy Bahadyr han (1603-1664 ý.) özüniň “Türkmenleriň nesil daragty” (“Şejereýe terakeme”) atly işinde oguzlaryň arasynda halk ýygnaýynyň ornunyň uly bolandygyny belleýär. Ol: ...Gün han Arkyl hojanyň sözünü kabul etdi hem uly *gurultay* çagyrdy. Her taýpanyň begler diýlip atlandyrylan ýolbaşçylary öz raýatlarynyň meýillerini we isleglerini geňeşde beýan edipdirler. Olar Oguz türkmen döwletiniň dolandyryş birliklerinden gatnaşýan, saýlanan wekiller bolupdyr.

XIV-XX asyrlarda türkmen topragynda öňki döwürlerdäki ýaly uly döwletler bolmandy. Şu döwürlere degişli käbir taryhy çeşmelerde türkmenlerde “jemagaty dolandyryş edarasy bolmady” diýen maglumatlar berýärler. Emma, beýleki bir awtorlar özleriniň taryhy işlerinde bu maglumatlaryň hiç-bir esassyz düşünjelerdigini subut edýärler. Türkmenlerde döwletsizlik döwründe-de jemagat demokratik gurluşly, döp bolup gelen ulgam esasynda dolandyrylypdyr. Bu döwürde türkmenleriň merkezleşen bitewi bir döwleti bolmansoň, olaryň jemgyýetçilik-syýasy durmuşynda Halk Maslahatyna uly orun degişli bolupdyr. Maslahat halk ýygnaýy bolup, oňa köplenç ähli tire-taýpalaryň agzalary ýa-da wekilleri gatnaşypdyrlar.

Bu döwürde-de Maslahat - Geňeş geçirip, ol irki döwürlerdäki ýaly hemişelik häsiýete eýe bolmasa-da, karara geliji-wekilçilikli Institut hökmünde hereket edipdir. Taryhy çeşmelerde bu gurama “Maslahat” ýa-da “Geňeş” diýip atlandyrylypdyr. Käbir çeşmelerde ol “Mejlis” diýip hem atlandyrylýar. Il-ýurt bähbitli möhüm meseleler çözülen-de hemişe-de halk köpçüligi bilen maslahatlaşylypdyr.

Ol Maslahatlaryň hem jemagat, hem tire-taýpa agzalaryndan ybarat bolan çylşyrymly düzümi bolup, olar köpbasgançakly häsiýetlidir. Türkmenlerde Maslahatlaryň – Geňeşleriň üç derejesi geçirilipdir, ýagny: 1. Ähli taýpalaryň birleşmeginde geçirilen Umumtaýpa Geňeşi (Oazus derejesinde); 2. Bir tiräniň wekilleriniň gatnaşan Tire-taýpa Geňeşi; 3. Bir obanyň çäginde geçirilen Oba-jemagat Geňeşi bilen jemagat dolandyrylypdyr.

Halk wekilleri bolan han-beglerden düzülen Umumtaýpa Geňeşi öz gelip çykyşy boýunça wekilçilikli edara bolan Halk Maslahatyny ýatladýar. XIX asyrdan bu gurama has kämilleşipdir.

Maslahat halk ýygnaýy bolup, oňa köplenç ähli tire-taýpalaryň agzalary ýa-da wekilleri gatnaşypdyrlar. 1850-nji ýylyň ahyrynda Ahalyň merkezi şäheri bolan Gökdepede uly maslahat bolýar. Oňa türkmen topragynyň dürli künjeginden hanlar, serdarlar, ýaşulylar, aksakgallar we beýleki parasatly wekiller çagyrylýar. Mejlisde mongol talaňçylary we beýleki ýatlar tarapyndan uly zarba urlan biri-birinden çetleşdirilen türkmen taýpalarynyň ýagdaýy barada pikirler orta atylýar. Bir ýolbaşçynyň zerurdygy aýratyn nygtalyp, Nurberdi han bilen Orazmämmet han görkezilýär. Netijede, sesleriň köpligini Orazmämmet han gazansa-da hanlygy Nurberä berýär.

Hywa taryhçysy Agehiniň habar bermegine görä, 1856-njy ýylda hem-de 1858-nji ýylda Atamyrat hanyň baştutanlygynda Hywa hanlygyndaky ýomutlaryň Hanyň sütemine garşy göreş alyp barýan döwründe iki gezek Maslahata ýygnanypdyrlar. Şol Maslahatda Hywa hanynyň ýaraşyk şertnamasyny baglaşmak baradaky teklibine garalypdyr. 1873-nji ýylda patyşa hökümetine kontribusiýa (harby salgyt) tölemeli bolanda Hywa hanlygyndaky türkmenler Maslahat geçiripdirler. Oňa taýpalaryň wekilleri gatnaşypdyrlar. Şeýle gyssagly Maslahatlar Patyşa Russiýasynyň Orta Aziýa

halklaryny basyp almak boýunça geçiren 1879-1881-nji ýyllaryň ahalteke harby ýörişi döwründe Gökdepede, Aşgabat obasynda, Börmede, Yzgantda, 1884-nji ýylda Merwde geçirilipdir. Olarda goranmak üçin gala-berkitme gurmak, ýurduňy, topragyňy goramak ýaly wajyp meselelere garalypdyr. 1884-nji ýylda Maryda geçirilen Maslahata Murgap derýasynyň aşaky akymynda ýaşaýan tire taýpalary we mary tekeleriniň 24 urugyndan wekiller gatnaşypdyrlar.

Şular ýaly umumtaýpa uly Maslahatlardan başga-da, aýry-aýry tireleriň, tire kethudalarynyň, oba aksakallarynyň Maslahaty hem geçirilipdir. Onda bir ýerden başga ýere göçmeli bolanda, irrigasion işler geçirlende, suwarymly ýerler paýlananda we başga-da sosial-ykdysady, syýasy meselelere garalypdyr. Bu maglumatlar elbetde, il-ýurt ähmiýetli meseleler çözülende Halk Maslahatyna, halk köpçüligine uly orun degişlidigini görkezýär.

Şeýlelikde, XVI-XIX asyrda türkmen jemgyýetini dolandyrmakda belli bir derejede häkimiýetsizligiň dowam edendigine garamazdan, Halk Maslahatynyň we kethudalaryň möhüm ornuny peseldip görkezmek bolmaz. Ol şol döwrüň sosial-ykdysady we syýasy ýagdaýy bilen baglanyşyklydyr. Bu bolsa türkmen jemgyýetini dolandyrmagyň gadymy demokratik häsiýetini aýdyň görkezýär.

Netijede, aýdylanlardan görnüşi ýaly, türkmenleriň durmuşyda demokratik häsiýetli häkimiýet ulgamy taryhyň dürli döwürlerinde kämilleşdirilip, wekilçilikli demokratik Institut derejesine ýetirildi diýip aýtmaga doly esas bar.

БИБЛИОГРАФИЧЕСКИЙ СПИСОК

1. Abulgazy Bahadyr han. Türkmenleriň nesil daragty. Aşgabat, Metbugat, 1991ý.
2. Türkmenistan SSR-niň taryhy. I-II tom. Birinji kitap. Aşgabat, 1959 ý.
3. Türkmen hanlary we serdarlary. Aşgabat, 1992 ý.
4. Türkmen Sowet Ensiklopediýasy. II tom. Aşgabat, 1979 ý.
5. Nuryýew A. XIX asyrdaky türkmen jemgyýetiniň durmuşynda halk maslahatynyň orny. “Berkarar döwletiň täze eýýamynyň Galkynyşy döwründe ylym, tehnika we innowasion tehnologiýalar” atly halkara ylmy maslahatyň nutuklarynyň gysgaça beýany. II tom. Elektron kitap. Aşgabat, Ylym, 2022 ý.
6. Язлыев Ч. Туркменская сельская община. Ашгабат, 1992.
7. Историко-культурное наследие Туркменистана. Энциклопедический словарь. Стамбул, 2000.